

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ İLE BİRİKİMLİ HAYAT SİGORTASININ KARŞILAŞTIRILMASI¹

Doç. Dr. Ahmet EROL
Maliye Başmüfettişi² / Öğretim Görevlisi³

A.Ercan YILDIRIM (MA)
Vergi Denetmeni⁴

I-GİRİŞ

Türkiye’de “sigortacılık” sektörünün hızlı bir değişim trendine girdiği, sigorta bilincinin ve sigorta kültürünün giderek artmaya başladığı görülmektedir. Günümüzde, bireylerin geleceklerini güvence altına almak, emeklilik dönemlerini gönenc (refah) içinde yaşamalarına olanak sağlamak amacıyla tercih ettikleri sigorta türleri içerisinde hayat sigortası ve bireysel emeklilik sistemi ön plana çıkmaktadır.

Hayat sigortaları ortaya çıktıkları dönemden itibaren bir çok değişime uğramıştır. Hayat sigortaları içinde “*Korunma ve Tasarruf*” özellikleriyle ön plana çıkan **birikimli hayat sigortası** yaygınlık kazanmıştır. **Hayat sigortası** sistemi; aktüeryal esaslara dayalı olarak işleyen ve insan yaşamının iki temel değişmezi (ölüm ve yaşam) üzerine kurulu çeşitli riskleri üstlenen bir sigortadır. Hayat sigortası, öncelikli olarak sigortalının ölümüne bağlı ekonomik kayıp risklerini kapsamak suretiyle sigortalıya, sigortalının ailesine ya da lehdarına güvence ve koruma sağlamaktadır. **Birikimli Hayat sigortası**, sigorta süresi en az 10 yıl olan uzun dönemli hayat sigortası türüdür. Bu sigorta türünde yaşam yitimi (ölüm), ferdi kaza ve maluliyet teminatlarının yanı sıra toplanan primlerden risk primi, genel gider ve komisyon kesintileri yapıldıktan sonra kalan tutar yatırıma yönlendirilmektedir.

Bireysel emeklilik sistemi ise temelde, bireylerden toplanan katkı paylarının, yatırıma yönlendirilmesi suretiyle kişilere yaşlılık döneminde ek bir gelir sağlamayı amaçlamaktadır. Bu sistem, sigorta mekanizmasından ziyade uzun vadeli portföy (fon) yönetimi esasına dayanan bir tasarruf ve yatırım mekanizmasıdır. Bireysel emeklilik sistemi, tasarruf olanağı bulunan kitleleri, rahat bir emeklilik dönemi için birikimde bulunmaya özendirerek, tasarrufları risk/getiri özellikleri çerçevesinde optimum alanlarda değerlendiren bir fon işletim sistemidir.

¹ Bu yazıda yer alan görüşler tümüyle yazarın şahsına ait olup, hiç bir biçimde Maliye Bakanlığı’nı, Maliye Teftiş Kurulu’nu ve T.C Kadir Has Üniversitesi’ni bağlamaz ve anılan kurumların görüşü olarak kullanılamaz.

² Maliye Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı .

³ T.C. Kadir Has Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

⁴ İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı

Yaklaşım Dergisi, Ocak 2006, ss.24-29.

Yaklaşım Dergisi, Şubat 2006, ss.17-21.

Bu yazımızda öncelikli olarak birikimli hayat sigortasından bireysel emeklilik sistemine yapılacak aktarımın kapsamı açıklanacak, daha sonra bireysel emeklilik ürünleri ile birikimli hayat sigortasının vergi karşısındaki durumu ve genel farklılıkları işlenecektir.

II-BİRİKİMLİ HAYAT SİGORTASINDAN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE YAPILACAK AKTARIMIN KAPSAMI

4632 sayılı Yasanın Geçici 1'inci maddesi uyarınca, sigorta ettiren/sigortalının medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olması ve talep etmesi halinde, birikimli hayat sigortalarındaki birikimleri ve kazanılmış hakları, bireysel emeklilik sistemine aktarılmaktadır. Emeklilik şirketine dönüşen şirketlerde veya emeklilik şirketine asgari %10 payla ortak olmuş hayat branşında faaliyet gösteren ve yeni poliçe akdetme yetkisine sahip şirketlerde birikimli hayat sigortası bulunan sigortalılar, sisteme giriş aidatı ve aktarıma ilişkin masraf kesintisine tabi tutulmaksızın, birikimlerini ve diğer haklarını bireysel emeklilik sistemine aktarabilir. Sigorta ettiren/sigortalının aktarıma konu birikim tutarının hayat sigortalarında geçen süre kapsamında her bir yıl için, aktarım tarihinde geçerli olan asgari ücretin aylık tutarından ve her bir ay için ise asgari ücretin aylık tutarının on ikide birinden az olmaması gerekmektedir⁵.

Emeklilik şirketlerinden birinde birikimli hayat sigortası bulunan bir kişi sadece o şirketin bireysel emeklilik planlarına aktarım yapabilir, başka bir emeklilik şirketinin bireysel emeklilik planlarına aktarım söz konusu değildir. Ancak, birikimli hayat sigortalarından ayrılma (iştirah) hakkını elde etmiş (aksine bir sözleşmeyle kısaltılmış olmadıkça ilgili mevzuat gereği en az üç yıllık primi ödenmesi koşuluyla) sigortalılar, bireysel emeklilik sistemine aktarım yapıldıktan bir yıl sonra başka bir emeklilik şirketine isteğe bağlı olarak tüm birikimlerini ve kazanılmış haklarını aktarabileceklerdir.

Aktarım işleminin 4632 Sayılı Yasanın Geçici 1'inci maddesi uyarınca, yasanın yürürlüğe girmesinden sonra 5 yıl içerisinde (en geç 07.10.2006 tarihine kadar) gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu aktarım işlemi her türlü vergi, resim ve harçtan müstesnadır. 07 Ekim 2006 tarihinden sonra hayat sigortalarından satın alma (iştirah) ile bireysel emeklilik sistemine katılım, aktarım olarak değerlendirilmeyecek, böyle durumlarda yeni bir bireysel emeklilik hesabı açılmasına ilişkin esas ve usullere göre işlem yapılacaktır. Gelir Vergisi 256 Seri Nolu Genel Tebliğinde⁶ açıklandığı üzere, sigorta poliçesi 07/10/2001 tarihinden önce düzenlenmiş olsa da, aktarım işleminden sonra yapılacak her türlü katkı payı ödemelerinin yeni sistem çerçevesinde vergi matrahının tespitinde indirim konusu yapılacaktır.

27 Ekim 2005 tarihinde ikinci yılını tamamlayacak olan bireysel emeklilik sistemindeki katılımcı sayısının 582.980 kişiye, katkı payı tutarının 682,7 milyon YTL ve birikimli hayat sigortalarından bireysel emeklilik sistemine yapılan aktarım tutarının 131,8 milyon YTL'ye ulaştığı görülmektedir⁷. Bireysel emeklilik sisteminin son derece esnek ve saydam (şeffaf) bir yapıya sahip olması, fonların etkin bir şekilde yönetilmesi ve vergilendirmede sağlanan avantajlar nedeniyle katılımcılarına daha çok tasarruf ve birikim yapma olanağı sağlaması bu sektörün hızlı gelişimine katkıda bulunmakta; bu durum birikimli hayat sigortasından bireysel emeklilik sistemine geçişi de hızlandırmaktadır. Özellikle, 01.01.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek olan yeni vergi düzenlemeleri ile bireysel emeklilik ve borsa yatırım fonları dışındaki yatırım araçlarından % 15 oranında gelir vergisi stopajı yapılacak olması, emeklilik fonlarının çekiciliğini daha da artıracaktır.

⁵ <http://www.yapikrediemeklilik.com.tr> (Erişim:02.06.2005).

⁶ 9 Ağustos 2005 tarih ve 25901 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁷ www.egm.org.tr (Erişim:26.09.2005).

Yaklaşım Dergisi, Ocak 2006, ss.24-29.
Yaklaşım Dergisi, Şubat 2006, ss.17-21.

III-BİRİKİMLİ HAYAT SİGORTASI UYGULAMASI İLE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

A-SİSTEMİN İŞLEYİŞİ AÇISINDAN

Gelişmiş ülkelere göre toplam sigorta primleri yönünden geri durumda bulunan Türkiye’de, bireysel emeklilik sistemine hayat sigortaları sisteminden daha geniş ve kapsamlı vergisel teşvik unsurları getirilmiştir. Bu unsurları ana hatları ile aşağıdaki gibi sıralamak olanaklıdır:

1. Birikimlerin Bir Şirketten Diğere Aktarımı Yönünden

Birikimli Hayat Sigortası poliçeleri başka bir hayat sigortası şirketine aktarılmaz iken, bireysel emeklilik sisteminde birikimlerin 1 yıllık sürenin sonunda, başka bir emeklilik şirketine aktarılması olanaklıdır. Katılımcılara verilen seçme hakkı ile emeklilik şirketi değiştirilebilmektedir. Bu uygulama sektörde faaliyet gösteren emeklilik şirketleri arasındaki rekabeti artıracığından, sektörün gelişimine ve şirketlerin kendilerini yenilemeleri, dinamik ve rekabetçi bir yapıya kavuşmalarına da zemin oluşturmaktadır.

2. Risk Teminatları Yönünden

Bireysel emeklilik sisteminde katılımcı en az 10 yıl sistemde bulunmak koşuluyla, 56 yaşını tamamladıktan sonra emekli olmaya hak kazanır. Bireysel emeklilik bir sigorta sistemi olmadığı için hiç bir risk teminatı içermez⁸. Birikimli hayat sigortasında ise, yaşa bakılmaksızın sadece 10 yıl sınırlaması bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak birikim sağlayan ürünlerin yanı sıra, hem birikim hem de ek olarak sigorta süresi boyunca ölüm ve sakatlık teminatlarının olduğu ürünler mevcuttur.

3. Birikim Yönetiminde Katılımcının Belirleyiciliği Yönünden

Bireysel emeklilik sisteminde emeklilik şirketleri katılımcılarının gereksinimlerine göre değişik risk/getiri profiline sahip emeklilik yatırım fonu kurmakta ve katılımcı, yatırımcının sunduğu çeşitli fonlar arasından seçim yapabilmektedir. Fon seçimi nedeniyle risk tamamen katılımcıya ait olmaktadır. Değişen ekonomik koşullarda daha önce verilen yatırım kararlarının katılımcı tarafından yılda dört kereyi geçmemek üzere değiştirilebilmesi de olanaklıdır. Bir başka deyişle, bireysel emeklilik katılımcısı, aynı şirket fonları arasında yılda dört kereyi geçmemek üzere yatırımlarını farklı fonlara kanalize edebilir. Bir anlamda, birikimlerinin yönetim kararı adete katılımcının elindedir. Fonu yönetmek profesyonel fon yöneticilerinin elinde, birikimini fonlara yönetme kararı katılımcının elindedir. Emeklilik yatırım fonları, bugünkü menkul kıymet yatırım fonlarına benzeyen ve Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine tabi yatırım araçlarında “Portföy Yönetim Şirketi” tarafından yatırıma yönlendirilmektedir. Birikimli hayat sigortasında bireylerin yatırdıkları paralar havuz içinde sigorta şirketi tarafından yönetilir. Sigorta şirketi getirisi yüksek fonları kendisi seçer. Belirli asgari bir gelir garanti edilir. Birikimli hayat sigortalarında, sigorta şirketinin kararlarına iştirakçi hiçbir biçimde karışamaz ve bu konuda irade beyanında (poliçesini sonlandırma dışında) bulunamaz.

⁸ www.yapikrediemeklilik.com.tr (Erişim:02.06.2005).

4. Teknik Yapı ve Denetim Yönünden

Hayat sigortası şirketlerine göre bireysel emeklilik şirketlerinin teknik alt yapısı son derece güçlüdür. Emeklilik şirketlerinin sigortacılık faaliyetlerinin ihtiyari olarak yapılabilecek olması nedeniyle hayat sigorta şirketlerinden farklı bir yapıdadır. Emeklilik şirketlerinin kuruluş koşulları, sadece mali yapıları güçlü, hizmet kalitesi yüksek, güven duygusuna arkasına alan kalıcı sermaye gruplarının sektöre girmesini sağlamaya yönelik niteliksel olarak ağır koşullardır. Ayrıca, bireysel emeklilik sisteminin icrası özel sektör kuruluşlarına bırakılmakla birlikte, Devlet son derece sıkı bir düzenleme ve denetim rolü üstlenmiştir. Bireysel emeklilik şirketleri doğrudan Hazine Müsteşarlığı'nın denetimine, bireysel emeklilik şirketi içinde yer alan ve sermaye piyasası mevzuatı hükümlerine göre etkinlik gösteren yatırım fonları ise Sermaye Piyasası Kurulu Başkanlığı'nın denetimine tabidir. Toplanan katkı paylarının karşılığı olan yatırım fonu katılım belgeleri ise, Takasbank nezdinde saklanmaktadır. Böylelikle, bir yapı değişik biçimlerde bir denetim ve gözetim kıskacı içinde etkinlikte bulunmaktadır.

5. Giriş Maliyetleri Yönünden

Bireysel emeklilik sistemi poliçelerinde sisteme ilk girişte genel olarak giriş aidatı alınmaktadır. Hayat sigortalarında herhangi bir giriş aidatı bulunmamaktadır. Ancak, hayat sigortalarında da, daha önce değinildiği üzere bazı riskleri karşılamak üzere kesinti söz konusudur.

Bireysel emeklilik ürünlerinin birikimli hayat sigortalarından farkını aşağıdaki tablo üzerinde özetlemek mümkündür⁹.

Bireysel Emeklilik Ürünleri İle Birikimli Hayat Sigortasının Karşılaştırılması

Özellikler	Bireysel Emeklilik Ürünleri	Birikimli Hayat Sigortaları
Teminat	Ölüm ya da sakatlık teminatı içermez.	Büyük bir kısmı sadece ölüm ya da ölüm ve kalıcı sakatlık teminatları sağlar.
Süre	Emeklilik için en az 10 yıllık süre boyunca katkı payı ödenmesi ve 56 yaşın tamamlanması zorunludur.	Yaşa bakılmaksızın, sigorta süresi en az 10 yıl olmalıdır.
Katkı payı ve prim ödemelerinde vergi avantajı	Ödeme yapılan dönemde elde edilen gelirin %10'unu ve asgari ücretin aylık (yıllık) tutarını aşmamak kaydıyla vergi matrahından indirilebilir.	Ödeme yapılan dönemde elde edilen gelirin %5'ini ve asgari ücretin aylık (yıllık) tutarını aşmamak kaydıyla vergi matrahından indirilebilir.
Süre sonu ödemelerinde vergi avantajı	Birikimlerin %25'lik bölümü vergiden istisna edilmiştir. Kalan %75'lik kısma %5 oranında stopaj uygulanır.	Birikimlerin %10'luk bölümü vergiden istisna edilmiştir. Kalan %90'lık kısma %10 oranında stopaj uygulanır.
Yatırıma yönlendirme	Katılımcı yatırım yapacağı fonları kendisi belirler.	Sigortalı fonları sigorta şirketi tarafından yönetilir.
Başka şirkete aktarım	Şirketler arası aktarım yapılabilir.	Şirketler arası aktarım yapılamaz.
Giriş aidatı	Sisteme ilk girişte ya da ertelenmiş olarak katılımcıdan alınabilir.	Giriş aidatı yoktur.
Borçlanma	Birikimlerden borç alınamaz, birikimler alınarak sistemden çıkılabilir.	Birikimlerden borç alınabilir.

⁹ <http://www.anadoluhayat.emeklilik.com.tr> (Erişim:23.09.2003)

Yaklaşım Dergisi, Ocak 2006, ss.24-29.
Yaklaşım Dergisi, Şubat 2006, ss.17-21.

B-VERGİLENDİRME AÇISINDAN

Bireysel emeklilik sistemi ile birikimli hayat sigortasından elde edilen gelir ve birikimlerin vergilendirme aşamaları aşağıda açıklanmıştır.

1-KATKI PAYI/PRİM ÖDEME AŞAMASINDA

a)Bireysel Emeklilik Sistemi İçin

Ücretliler tarafından emeklilik şirketine ödenecek katkı payları, katılımcının brüt aylık (veya yıllık) ücretinin %10'unu ve asgari ücretin brüt aylık (veya yıllık) tutarını geçmemek kaydıyla, gelir vergisi matrahından düşülebilir. **Yıllık beyanname** verenlerde, bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları beyan edilen gelirin %10'unu ve brüt asgari ücretin yıllık tutarını aşmaması, prim veya katkı payı tutarlarının gelirin elde edildiği yılda ödenmiş olması ve ücret geliri elde edenlerin ücretlerinin safi miktarının hesaplanması sırasında ayrıca indirilmemiş bulunması koşuluyla gelir vergisi matrahından indirilebilir. Bu %10'luk orana şahıs sigortaları için ödenen %5 oranındaki tutar da dahildir. Bir başka deyişle bireysel emeklilik veya kişisel özel sigortalar için gelir vergisi matrahından yapılabilecek maksimum indirim brüt maaşın % 10'unu geçemez. **İşverenler** tarafından ücretliler adına bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları, ücretle ilişkilendirilmeksizin doğrudan gider yazılabilmektedir. Ancak, yine çalışanın maaşının % 10'u ve aylık brüt asgari ücret kısıtı göz önünde bulundurulmaktadır.

b)Birikimli Hayat Sigortaları İçin

Ücretliler tarafından ödenen primin o ayki brüt ücretin %5'ini aşmayan kısmı, aylık (yıllık) olarak asgari ücretin brüt tutarını aşmaması koşuluyla gelir vergisi matrahından indirilebilir. **Yıllık beyanname** verenlerde ise, beyan edilen gelirin %5'ini ve asgari ücretin yıllık brüt tutarını aşmaması, primin gelirin elde edildiği yılda ödenmiş olması ve ücret geliri elde edenlerin ücretlerinin safi miktarının hesaplanması sırasında ayrıca indirilmemiş bulunması ve sigorta şirketinin merkezinin Türkiye bulunması (kain olması) koşullarıyla gelir vergisi matrahından indirilebilir.

2-KATKI PAYI/PRİMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ AŞAMASINDA

Yatırım sürecinde, menkul kıymetlerden elde edilen gelir (değer) artışları, ne hayat sigortalarında ne de emeklilik yatırım fonlarında vergiye tabi olmayıp, sadece çıkış aşamasında stopaj kesintisi yapılmaktadır. Menkul kıymet alım satım işlemlerinden kesilen BSMV yalnızca emeklilik yatırım fonları için muafiyet kapsamındadır.

3-TOPLU ÖDEME/SİSTEMDEN ÇIKILMASI AŞAMASINDA

a)Bireysel Emeklilik Sistemi İçin

Katılımcının **emeklilik hakkını kazanarak** sistemden ayrılması durumunda toplam vergi yükü % 3,75'e inmektedir. Sistemde 10 yıl kalan ve 56 yaşını dolduran katılımcıya ait birikimlerinin % 25'i **Gelir Vergisi istisnasından yararlanmakta** ve kalan tutar sadece % 5 gelir vergisi tevkifatına tabi tutulmaktadır. Vergilendirmedeki bu avantaj; sistemden ölüm, maluliyet veya bireysel emeklilik şirketinin tasfiyesi gibi zorunlu nedenlerden dolayı ayrılan katılımcılar için de uygulanmaktadır.

Yaklaşım Dergisi, Ocak 2006, ss.24-29.

Yaklaşım Dergisi, Şubat 2006, ss.17-21.

Katılımcının **10 yıl katkı payı ödediği halde**, emeklilik hakkı kazanmadan (56 yaş kriterini yerine getirmeden) sistemden ayrılması durumunda, **Gelir Vergisi istisnasından yararlanamamakta** ve % 10 oranında gelir vergisi tevkifatına tabi tutulmaktadır.

Katılımcının **10 yıl katkı payı ödemedi** sistemden ayrılması durumunda, **Gelir Vergisi istisnasından yararlanamamakta** ve daha yüksek oranda (% 15) gelir vergisi tevkifatına tabi tutulmaktadır. Uygulanan stopaj oranının yükselmesinin nedeni; katılımcıları sistemde kalmaya teşvik edebilmektir¹⁰.

b) Birikimli Hayat Sigortası İçin

07 Ekim 2001 öncesi hayat sigortalarında; 10 yıldan önce ayrılmalarda, 27.12.1998 tarihli 23566 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Gelir Vergisi Tebliğine göre "... mevduat tutarının üzerinde bir ödeme yapılması halinde bu ilave tutar, GVK’nın 75/6 numaralı bendi çerçevesinde **menkul sermaye iradı** (alacak faizi) sayılacak ve elde edenlerce aynı Kanunla değişik 85 ve 86’ncı madde hükümleri çerçevesinde **yıllık beyanname** ile beyan edilecektir."

Gelir İdaresinin yukarıya alınan tebliğdeki düzenlemesi tümüyle yasaya aykırıdır ve kavram sıkıntılarıyla doludur. Öncelikle, birikimli hayat sigortalarında "mevduat" kavramından söz edilmesi son derece yanlıştır. Sigortacılık uygulamalarındaki hukuk ve uygulama literatüründe "mevduat" kavramı bulunmamaktadır. Bu kavramla yola çıkılarak ödenen primlerin getirisi durumunda olan birikim tutarının GVK’nın 75/6’ncı maddesi kapsamına sokularak "alacak faizi" nitelmesi yapılmak suretiyle beyana tabi tutulmasında hukuki uyarlık bulunmamaktadır. Söz konusu tebliğ düzenlemesinin 1998’de yapılmış olmasına karşın, hala düzeltilmemiş olması son derece yanlıştır. Ancak, bu durum bir başka acı duruma da işaret etmektedir. Sigortacılık sektöründe etkinlikte bulunan şirketlerin de alanlarıyla ilgili vergi düzenlemelerine olan duyarlılık düzeylerini ve bilgi birikimlerini ortaya koymaktadır bu yanlışın 1998’den bu yana ortadan kaldırılamamış olması. Bu gerçekten son derece düşündürücüdür.

Menkul kıymet vergilemesinde biz katılmamakla birlikte 01.01.2006 tarihinden itibaren "stopaj" (kaynaktan kesinti) esaslı bir vergileme rejimine geçilmektedir. Bizim, beyan esasını güçlendirmeyen, beyan esasını zayıflatan, daraltan uygulamalar olumlu bir bakış içinde bulunmamız olanaklı değildir. Esas olan ve doğru olan bir ülke yurttaşlarının tamamının kazançlarını bizzat kendilerinin, sadece küçük, kısıtlı ve akli dengesi yerinde olmayanları yasal vekillerinin beyanname ile beyan etmeleridir. Bu bir sistemdir. Bunun dışındaki uygulamaların tamamı sistem dışına kaçmaktır, sistemi zayıflatmaktır, sistemi çökertmektir. Bir başka deyişle, systemsizliktir. İşte, sistem kurulmak istenirse yol son derece basit ve nettir. Herkesi n beyanname vermesi ve bu beyannamelerde gelirlerini, tüm giderlerini ve tasarruflarını göstermeleridir. Doğru olan, Anayasa’nın 73’üncü maddesine uygun olan budur. Bunun için, vergi yasalarında hukuki altyapının buna uygun yapılması gerekir. Buna da gelirin tanımının 4369 sayılı Yasa ile yapılan haline dönülerek varılır. 4369 sayılı Yasanın eksik yanı ise, stopaj uygulamalarını sona erdirmemesi, herkesi beyannameli duruma getirmemesi, bazı iş alanlarının (taksi, minübüs vb gibi) belge sistemi uygulamasında kayırmasıdır. Vergi uygulamacılarının yasal (hukuki) altyapı olmadan harcama ve tasarruflar üzerine sorgumla izlenimi dahi uyandıracak çalışma yapmaları bir hukuk devletinde olanaklı değildir. Bu bakımdan, öncelikle samimi olarak hukuk devleti olmayı ve hukuk devletinde

¹⁰ Ahmet EROL-Ali Ercan YILDIRIM; **Tüm Yönleriyle Bireysel Emeklilik Sistemi**, 2.Baskı, Yaklaşım Yayınları, Ankara, Ocak 2004, s.389.

Yaklaşım Dergisi, Ocak 2006, ss.24-29.
Yaklaşım Dergisi, Şubat 2006, ss.17-21.

yaşamayı, görev yapmayı içimize sindirmemiz; hukuk devleti felsefesinin tüm ilkelerini ayırım yapmaksızın tam olarak benimsememiz ve özümsememiz; sonra da, yasalarımızda bu yönde değişiklikler yapmamız gerekir. Yasalarımıza hukuk devletinin gereklerini yansıtmadığımız sürece, AB sürecinde büyük sıkıntılarla vergi idaresi yüzyüze kalacaktır. Bu çerçevede, menkul kıymetlerin vergilemesinde 01.01.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek ve 10 yıl süreyle yürürlükte kalacak stopaj esaslı vergileme düzenlemelerinin daha uygulamaya girmeden yeniden değerlendirilmesinde büyük yarar vardır. Bu konuda AB normlarına uygun yaklaşımlar içinde olunması ve beyan esaslı konuya yaklaşılması vergi hukuku açısından ve Anayasanın 73'üncü maddesinde hükme bağlanmış olan "mali güç" ilkesinin yaşama geçirilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu yönde yapılacak çalışmalar sırasında gerek sigortacılık ve gerekse bireysel emeklilik sisteminde değerlendirilen birikimlerin vergileme esasları da köktenci bir yaklaşımla ve sermaye piyasalarının oylumlaştırılması, tabana yayılması ve derinlik kazanması gibi ilkeler de dikkate alınarak yeniden değerlendirilmesinde büyük yarar vardır.

10 yıldan sonra ayrılmalarda, GVK'nın 23'üncü maddesinde, 4697 sayılı Kanun ile değiştirilmeden önceki 11'inci fıkrası uyarınca 10 yıl süre ile prim ödemiş olmak şartıyla, toplu ödeme yapılması durumunda en yüksek devlet memuruna yapılan en yüksek emekli ikramiyesi tutarını aşmayan kısım; yıllık gelir ödemesi durumunda en yüksek devlet memuruna yapılan en yüksek emekli aylık tutarını aşmayan kısım gelir vergisinden istisna tutulmaktadır. Aşan kısımlar için ücretlilere uygulanan gelir vergisi oranlarına göre stopaj kesilir.

07 Ekim 2001 sonrası hayat sigortalarında; 10 yıldan önce ayrılmalarda %15, primlerin ödenmesi koşulu ile 10 yıldan sonra ve zorunlu nedenlerle (vefat/maluliyet) sistemden ayrılmalarda, birikimlerin %10'luk bölümü vergiden istisna edilmiştir. İstisna sonrası kalan kısım üzerinden %10 oranında stopaj uygulanmaktadır.

Açıklama	BES'de Emeklilik Hakkı Kazanarak/ Zorunlu Nedenlerle Ayrılanlar	Bir. Hayat Sigortasından Emekli Olanlar	BES'de 10 Yıl Katkı Payı Ödediği Halde Emekli Olmadan Ayrılanlar	BES'de 10 Yıl Katkı Payı Ödemeden Ayrılanlar
Birikim Tutarı (YTL)	100.000	100.000	100.000	100.000
İstisna Tutarı	25.000	10.000	--	--
G.V. Stopaj Matrahı	75.000	90.000	100.000	100.000
G.V.Stopajı	3.750	9.000	10.000	15.000
Ödenecek Net Tutar	71.250	71.250	90.000	85.000
Vergi Yüğü	% 3,75	% 9	% 10	% 15

Bireysel emeklilik sistemi ile birikimli hayat sigortasının vergi karşısındaki durumunu yukarıda düzenlenen tabloyu da dikkate alarak aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

-Bireysel emeklilik sistemi katılımcılarına, emeklilik hakkı kazanıldığında yapılacak ödemelerde hayat sigortalarına göre daha fazla vergi avantaj sağlamaktadır. **Bireysel emeklilik** sisteminden emeklilik hakkı kazananlara yapılan ödemelerin % 25'i istisna tutulmak suretiyle kalan tutar üzerinden % 5 oranında vergi tevkifatı yapılmaktadır. 4697 sayılı Kanun ile GVK'nın 86/1-c bendinde yapılan değişiklik ile, sistemden yapılan ve menkul sermaye iradı sayılan geri ödemeler de yıllık beyannameye dahil edilmemektedir¹¹.

¹¹ Sezgin ÖZCAN; "Bireysel Emeklilik Sistemine İlişkin Vergi Düzenlemeleri", **Yaklaşım**, Sayı:127, Temmuz 2003, s.235.

Yaklaşım Dergisi, Ocak 2006, ss.24-29.

Yaklaşım Dergisi, Şubat 2006, ss.17-21.

Birikimli **hayat sigortalarında** 10 yıldan önce ayrılmalarda %15, primlerin ödenmesi koşulu ile 10 yıldan sonra ve zorunlu nedenlerle (vefat/maluliyet) sistemden ayrılmalarda, birikimlerin %10'luk bölümü vergiden istisna edilmiştir. Kalan %90'lık kısma %10 oranında stopaj uygulanmaktadır.

-4632 sayılı Yasa çerçevesinde kurulan **bireysel emeklilik** şirketlerinin katılımcılardan topladığı katkıların değerlendirildiği bireysel emeklilik yatırım fonunun elde ettiği kazançlar Kurumlar Vergisinden istisna edilmiş, GVK'nın 94'üncü maddesine göre tevkifata tabi tutulmayacağı belirtilerek tam istisna uygulaması getirilmiştir. 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu hükümleri çerçevesinde kurulan **hayat sigortası** hizmeti sunan sigorta şirketleri kurumlar vergisi mükellefidir. Yatırım sürecinde, menkul kıymetlerden elde edilen gelir (değer) artışları, - kesinti yoluyla ödenen stopaj hariç- ne hayat sigortalarında ne de emeklilik yatırım fonlarında vergiye tabi değildir.

-Katkı Payı/Prim ödemelerinde; **Hayat sigortası** primleri, yıllık asgari ücreti aşmamak koşulu ile, brüt maaşın % 5'ine kadar gelir vergisi matrahından düşme imkanı sağlarken, **bireysel emeklilik** sisteminde, katılım payları yıllık asgari ücreti aşmamak kaydıyla, brüt maaşın % 10'una kadar gelir vergisi matrahından düşebilmektedir.

IV-SONUÇ

Türk sigorta sektörünün yeterince gelişmediği ve bu sektör içinde hayat branşının da gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında ağırlıklı bir yapıya sahip olmadığı bilinmektedir. Sigorta sektöründe 2004 yılında üretilen 6,6 milyar YTL'lik primin yaklaşık 1,2 milyar YTL'lik bölümü hayat sigortaları aracılığı ile elde edilmiştir. Hayat sigortalarının milli gelire oranı Türkiye'de binde 3 düzeyinde iken, bu oran gelişmiş ülkelerde yüzde 10'lar düzeyinde gerçekleşmektedir. Ortaya çıkan bu tablo, hayat sigortasında dünya ortalamalarının çok altında olduğumuzu göstermektedir. Tablonun bu biçimde olmasının çok çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerin ciddi bir bölümü alana yönelik hukuki düzenleme yapma ve alanı denetleme, gözetleme yetkisine sahip devlet kanadından kaynaklanmaktadır. Bu olumsuz tabloda bu alanda etkinlikte bulunan bireylerin ve tüzel kişiliklerin de sorumluluğu oldukça önemlidir.

Türkiye'de geçmiş dönemlerde hayat sigortasında çok ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Bu sıkıntıların kaynağında; kişilerden düşük prim alınarak yüksek getiri vaad edilmesi gelmektedir. Geçmiş dönemlerde yaşanan yüksek enflasyon dikkate alınmaksızın sigortalılardan düşük tutarlarda prim toplanmış ve bu primler sigorta şirketleri tarafından etkin olarak kullanılamamıştır. Sonuçta sigortalılara emeklilik döneminde yapılan ödemelerin beklentilerin çok altında kalması, sigortalılarda hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu hayal kırıklıkları bugün bireysel emeklilik alanında "güvensizlik" olarak şirketlere ilgi göstermemek biçiminde yansımaktadır. Bireysel emeklilik ürünlerine piyasadaki soğuk yaklaşımın altında, daha önce hayat sigorta branşında izlenen yanlış şirket politikaları ve bu politikaların geniş kitlelerde yarattığı düş kırımı yatmaktadır. Enflasyonist dönemde hayat sigortasında yanlış pazarlama stratejileri nedeniyle sektörel daralmalar yaşanmış, bu durum diğer sigorta branşlarını da olumsuz yönde etkilemiştir.

Türkiye ekonomisinin gelişimi ve sermaye piyasasının derinlik ve oylum kazanabilmesi için uzun vadeli tasarrufların yoğunlaşması son derece önemlidir. Yatırım gelirlerinin çok düşük düzeylerde gerçekleştiği bugünkü ortamda, kişilerin tasarruflarını en etkin şekilde değerlendirecekleri seçenekler arasında kuşkusuz bireysel emeklilik fonları öncelikli konumdadır. Türkiye'deki gelir düzeyi ve ekonominin neden olduğu konjontürel yapı ve

Yaklaşım Dergisi, Ocak 2006, ss.24-29.

Yaklaşım Dergisi, Şubat 2006, ss.17-21.

enflasyona bağlı olarak daha ziyade koruma amaçlı ve kısa vadeli hayat poliçelerinin tercih edildiği göz önüne alındığında, bireysel emeklilik sisteminin kişiler için çok daha iyi bir gelecek sağlamaya yönelik olarak uzun vadeli bir çerçeve çizdiğini söylemek olanaklıdır.

Bireysel emeklilik sistemindeki gelişmeler, sistemi tamamlayıcı nitelikte, bireylere karşılaşacakları çeşitli riskler için güvence ürünleri ve daha esnek fon yönetimi ürünleri sunan hayat sigorta şirketleri için de önemli fırsatlar yaratmaktadır¹². Bireysel emeklilik sistemi, olumsuz bir geçmiş altyapıya karşın iki yıllık bu süreç içerisinde çok hızlı ve sağlıklı gelişim trendi yakalamış; 26 .09.2005 tarihi itibarıyla sistemdeki katılımcı sayısı 582.980 kişiye, katkı payı tutarı 682,7 milyon YTL'ye ve birikimli hayat sigortalarından bireysel emeklilik sistemine yapılan aktarım tutarı ise 131,8 milyon YTL'ye ulaşmıştır. Bireysel emeklilik sisteminde yaşanan olumlu gelişmeler ile birlikte sigorta sektöründe yaşanacak yeniden yapılanma sürecinin prim üretimi, varlık portföyü ve sigortalanabilir hizmet kapasitesinde ivme kazanması, son yıllarda birikimli hayat sigortası sektöründe yaşanan daralmanın giderilerek hayat sigortacılığının da uzun vadede yüksek getiri hedefini yakalaması beklenmektedir. Bu çerçevede **hayat sigortası uygulaması ile bireysel emeklilik uygulamasının birbiri ile rekabet edici boyutta değil de, birbirini tamamlayan iki farklı yöntem olarak uygulanabilmesi ve sektörlerdeki teşviklerin artırılması gereklidir.**

Bankacılık sistemindeki kaynak vade yapısının kısıllığı dikkate alındığında, vade uyumsuzluğu nedeniyle, 2006 yılında yürürlüğe girmesi beklenen Mortgage (Morgiç) sisteminin (Uzun Vadeli Konut Finansmanı) fonlamasında, bireysel emeklilik sisteminin ön plana çıkması beklenmektedir¹³. Mortgage sisteminden doğacak kredi alacaklarının sekürite edilmesi (tahvilleştirilmesi) sonucu oluşacak menkul kıymetlerin emeklilik fonlarına alınması ile uzun vadeli kaynak yaratacağı ve bu yönüyle de Mortgage sisteminin tamamlayıcı nitelik taşıyacağı düşünülmektedir. Konut kredisi pazarında önemli devinimler yaratacak "mortgage" sisteminin, sigorta sektörüne getireceği canlılık kuşkusuz kredi alanlar için zorunlu olan hayat sigortası poliçelerinin gelişimini de olumlu etkileyecektir. Bu anlamda sigortacılık sektörü 65 yaş üzeri kişilerin hayat sigortası yapılması konusunda ürünler üretmek durumundadır.

Ayrıca, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasa Tasarı'sının 2005 yılı sonuna kadar yasalaşması ile emeklilik yaşının kademeli olarak artırılmasına ve aylık bağlama oranının düşürülmesine bağlı olarak devletin sağladığı sosyal güvence sisteminden elde edilecek gelirin azalması; kişileri kendi gelecekleri için daha çok tasarruf yapma gereksinimini doğuracak ve bireysel emeklilik sistemi ve hayat sigortası uygulaması dolaylı olarak teşvik edileceğinden, gelişimi de hız kazanacaktır.

Doğal olarak, bu süreçte kamu kesiminin hukuki altyapıyı AB ve çağdaş hukuk devleti normları çerçevesinde düzenlemesi ve gerek bireysel emeklilik ve gerekse sigortacılık sektöründe etkinlikte bulunan birey ve firmaların alanlarının çağdaş dünya hukuk normlarına ulaşması konusunda çaba harcaması ve düzenlemeyi yapacak olan devlet kanadına ışık tutmaları, onlara çağdaş dünya normlarını getirip sunmaları ve böylelikle bilgiye ve aydınlığa dayalı bir baskı unsuru yaratmaları yaşamsal önemdedir.

¹² İstanbul Ticaret Odası; **Türkiye'de Sigortacılık Sektörünün Sorunları ve Yeni Açılımlar**, İTO Yayın No:2002-3, İstanbul, 2002, ss.51-57.

¹³ **Milliyet**; 30.09.2005, Bireysel Emeklilik Sistemi (Özel Ek), s.15.

Yaklaşım Dergisi, Ocak 2006, ss.24-29.
Yaklaşım Dergisi, Şubat 2006, ss.17-21.

KAYNAKLAR

1. <http://www.yapikrediemeklilik.com.tr>
2. www.egm.org.tr
3. www.yapikrediemeklilik.com.tr
4. <http://www.anadoluhayat.emeklilik.com.tr>
5. Ahmet EROL-Ali Ercan YILDIRIM; **Tüm Yönleriyle Bireysel Emeklilik Sistemi**, 2.Baskı, Yaklaşım Yayınları, Ankara, Ocak 2004.
6. Sezgin ÖZCAN; “*Bireysel Emeklilik Sistemine İlişkin Vergi Düzenlemeleri*”, **Yaklaşım**, Sayı:127, Temmuz 2003.
7. İstanbul Ticaret Odası; **Türkiye’de Sigortacılık Sektörünün Sorunları ve Yeni Açılımlar**, İTO Yayın No:2002-3, İstanbul, 2002.
8. **Milliyet**; 30.09.2005, Bireysel Emeklilik Sistemi (Özel Ek).